

بررسی نگرش دبیران دانش آموزان گروه کم‌توان ذهنی نسبت به دوره پیش حرفه‌ای

تاریخ دریافت مقاله: 92/1/20

تاریخ پذیرش مقاله: 92/2/3

دکتر سوسن کشاورز*

دکتر منصوره شهریار احمدی**

فرح مملکت دوست***

چکیده

پژوهش حاضر، به منظور بررسی اثربخشی دوره پیش حرفه‌ای در دانش آموزان با نیازهای ویژه از دیدگاه معلمان آنها انجام شد. نمونه مورد بررسی، شامل 127 دبیر پیش حرفه‌ای (78 زن، 49 مرد) بود که از بین دبیران زن و مرد مدارس پیش حرفه‌ای دانش آموزان با نیازهای ویژه شهر و شهرستان‌های استان تهران به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. فرضیه‌های این پژوهش، با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته‌ای با 16 سؤال و مقیاس لیکرت 5 درجه‌ای انجام گرفت. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آزمون توصیفی و آزمون کای دو استفاده شد. نتایج نشان داد که اکثر معلمان پیش حرفه‌ای بر این اعتقادند که محتوای در نظر گرفته شده با توانایی، علایق، امکانات مناسب، فضای آموزشی، ساعات کلاسی و کتاب‌های آموزشی تناسب دارد اما با منابع آموزشی این دوره و ضوابط پذیرش دانش آموزان جهت ورود به دوره متوسطه حرفه‌ای تناسب ندارد.

کلید واژگان: دانش آموز، کم‌توان ذهنی، نیازهای ویژه، دوره پیش حرفه‌ای

مقدمه

زندگی هر موجود زنده در یک لحظه غیر قابل پیش‌بینی آغاز می‌شود (کشاورز، 1388). انسان در اینکه دنیا بیاید

* rayhaneh2001@yahoo.com

* دکترای روانشناسی، استادیار گروه روانشناسی،

** دکترای روانشناسی، استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران - مرکزی mansure_shahriari@yahoo.com

*** کارشناس ارشد روانشناسی کودکان استثنایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران - مرکزی farah_doust@yahoo.com

یا به دنیا نیاید، از خود هیچ‌گونه اختیاری ندارد. زشتی و زیبایی، عقب‌ماندگی و تیزهوشی، نابینایی و بینایی، ناشنوایی و شنوایی، ناسازگاری و سازگاری، معلولیت و سلامت جسمانی، همواره با انسان بوده و هست (افروز، 1377). کودک استثنایی، اول یک کودک (انسان) است، و بعد کودکی است با خصوصیات، تفاوت‌ها، و ویژگی‌ها نسبت به همه کودکان دیگر. اصطلاح «کودک استثنایی» اغلب بدین معناست که کودک از نظر هوشی، جسمی، روانی و اجتماعی به میزان قابل توجهی نسبت به دیگر همسالان خود متفاوت می‌باشد و نمی‌تواند به نحوی مطلوب حداکثر استفاده را از برنامه‌های آموزش و پرورش عادی ببرد و ناگزیر نیازمند به توجه خاص، آموزش و خدمات فوق‌العاده می‌باشد.

بنابراین، از نظر آموزشی، کودکی استثنایی است که برای تامین حداکثر نیازهای تربیتی و آموزشی او تغییراتی در شیوه تربیتی و آموزشی خانواده و برنامه‌های مدارس عادی داده شود (همان منبع). این چنین کودکانی دارای مسائل و برخوردار از استعداد ویژه‌ای هستند که در نحوه تفکر، دیدن، شنیدن، صحبت کردن، اجتماعی شدن، و یا حرکات او تاثیر می‌گذارد. در اغلب موارد، چنین کودکی استعدادهایی دارد که ترکیبی از توانایی‌ها و ناتوانی‌های ویژه است (دانیل پی و همکاران، 1375). تاکید بر زندگی مستقل، به این صورت است که به فرد کم‌توان ذهنی و به طور کلی افراد دارای ناتوانی این امکان داده می‌شود تا از طریق یادگیری مهارت‌های زندگی مستقل، امکان زندگی در اجتماع را پیدا کند (رینولدز²، 2000).

یکی از مهمترین و شاید حیاتی‌ترین انتخاب‌ها که در زندگی انسان‌ها رخ می‌دهد انتخاب حرفه و شغل است. آموزش دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی باید متناسب با توانایی ذهنی آنان باشد (کرک و جانسون، 1382). در سال‌های اخیر، علاقه بسیاری نسبت به سازگاری، تعادل، شغل و به کارگیری افراد کم‌توان ذهنی مشاهده شده است (همان منبع). بسیاری عقیده دارند که چون افراد کم‌توان نمی‌توانند در موضوعات نظری مانند خواندن، نوشتن، حساب، جغرافیا، تاریخ و غیره شایستگی کسب کنند و موفقیتی بدست آورند، لذا بهترین برنامه آموزشی برای ایشان آن است که آنها را به کلاس کارآموزی حرفه‌ای بگمارند، تا از طریق این کلاس‌ها افراد کم‌توان ذهنی بتوانند شغلی را برای آینده خود فراهم آورند (والاس و مک لافلین³، 2005).

یکی از بزرگترین مسایل در برخورد با دانش‌آموزان با نیازهای ویژه این است که به آنها کمک شود تا یک هدف واقعی و مناسب شغلی برای خود در نظر بگیرند (هوارد⁴، 2005).

برای اینکه این دانش‌آموزان بتوانند خود را با زندگی سازگار و برای مشاغل آماده نمایند، باید آنان را طوری آماده نمود تا مهارت‌های آموزشی و شغلی پیشرفته را کسب کنند. مهارت‌هایی که به دانش‌آموزان کمک کند تا به صورت عضو مفیدی در جامعه بار آید و امکان اشتغال داشته باشند. برنامه آموزش حرفه‌ای و به کارگیری افراد مبتلا به کم‌توانی‌های ویژه، در کشورهای مختلف در حال توسعه است (فرانک⁵ و سینگلون⁶، 2000). در ایران، سازمان آموزش و پرورش استثنایی مسئولیت آموزش حرفه‌ای افراد مبتلا به ناتوانی‌های ویژه را به عهده دارد. تاکید بر رویکرد حرفه‌آموزی در این نظام آموزشی نه تنها باعث توانمندتر شدن دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در فرآیند تحصیل و یادگیری می‌گردد، بلکه از این طریق مدرسه به رسالت خویش که همانا آماده کردن دانش‌آموزان برای زندگی مفید و پویا در جامعه است دست می‌یابد (همان منبع). در ایران، شورای عالی آموزش و پرورش در مصوبه

² Rynolds

³ Wallace & MC Loughlinj

⁴ Heward

⁵ Frank

⁶ Singleton

هفتصد و پنجاه و سومین جلسه در تاریخ 86/7/3 اجرای آزمایشی آیین‌نامه‌های آموزش در دوره راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای و متوسط حرفه‌ای خاص دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را به صورت آزمایشی به مدت سه سال تصویب نموده است. پیرو این مصوبه، سازمان آموزش و پرورش استثنائی کشور که متولی سیاست‌گذاری در امر آموزش، پرورش و توانبخشی مجموعه کودکان و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه تحت پوشش می‌باشد در عرصه خدمات‌دهی به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، اقدام به راه‌اندازی دوره‌های پیش حرفه‌ای و متوسطه حرفه‌ای با اهداف مشخصی نموده است.

صارمی‌منش (1382) در تحقیقی در مورد نگرش کارفرمایان صنایع مختلف نسبت به استخدام افراد کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر نشان داد که کارفرمایان آشنایی بسیار کمی دارند و معتقد است که رسانه‌های گروهی نقش بسیار مهمی در توصیف خصوصیات و توانایی‌های افراد کم‌توان ذهنی می‌توانند ایفا کنند، همچنین دولت باید برای کارفرمایان برنامه‌های ویژه‌ای در نظر بگیرد و تسهیلاتی را فراهم نمایند تا قدمی در راه اشتغال افراد کم‌توان ذهنی برداشته شود. در آموزش پیش حرفه‌ای براساس استعداد، توانایی‌های دانش‌آموز و نیازهای جامعه به سوی حرفه‌ای خاص سوق داده می‌شود. تا در مسیر حرفه‌آموزی با خطای کمتری مواجه شود. دوره راهنمایی پیش حرفه‌ای می‌تواند تا حدودی توانایی‌های دانش‌آموزان را به فعل تبدیل نموده و آنها را به کفایت اقتصادی نسبی رساند. شهرامی (1377)، شیرزاد (1387) و محسنی‌صدر (1382) برنامه‌ی کلاس‌های ویژه در مدرسه برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی را مناسب گزارش دادند. کندی و ریوز⁷ (1948) در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که پسران کم‌توان ذهنی عمدتاً در کارهای نیمه‌تخصصی و در پی آن غیرتخصصی، خدمات شخصی و فروشندگی و کشاورزی استخدام می‌شوند. همچنین، ریچارد⁸ (2007)، اسمیت⁹ (1982)، چانینگ¹⁰ (2007)، جانسون¹¹ (2005) و سلیمان‌نژاد (1387) به این نتیجه رسیدند که افراد با کم‌توانی ذهنی در صورت داشتن برنامه‌های بررسی شده می‌توانند در مشاغل ساده‌تر به فعالیت مشغول باشند.

هدف اصلی پژوهش حاضر، این است که با بهره‌گیری از نظرات معلمان، ابعاد مختلف اجرایی این طرح را مورد ارزیابی قرار دهد.

روش

این پژوهش، از نوع توصیفی-پیمایشی بود. جامعه پژوهش، دبیران مدارس پیش حرفه‌ای استان تهران در سال تحصیلی 89-90 بودند که به منظور انتخاب نمونه مورد نظر، نمونه‌هایی از مدارس پیش حرفه‌ای کم‌توان ذهنی موجود در استان تهران به شیوه تصادفی انتخاب شدند، بدین صورت که با استفاده از جدول مورگان¹² (مورگ¹³، 1385) از جامعه پژوهش پیش حرفه‌ای که 231 نفر بودند 144 نفر (78 زن، 49 مرد) انتخاب گردید.

ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه‌ای است که توسط پژوهشگر ساخته شد و در زمینه نگرش معلمان نسبت به دوره پیش حرفه‌ای و متوسطه حرفه‌ای دانش‌آموزان با نیاز ویژه می‌باشد. این پرسشنامه دارای 16 سؤال در مقیاس 5 درجه‌ای (بسیار زیاد =4، زیاد =3، تا حدودی =2، کم =1 و بسیار کم =0) است. در این پژوهش، سؤالاتی

⁷ Kennedy & Rioz

⁸ Richard

⁹ Smith

¹⁰ Channing

¹¹ Johnson

¹² morgan

¹³ morg

که مربوط به نگرش معلمان نسبت به دوره پیش حرفه‌ای بود مورد استفاده قرار گرفت. ضریب اعتبار پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای سوالات مربوط به نگرش دبیران مدارس پیش حرفه‌ای 0/79، مربوط به نگرش دبیران مدارس متوسطه حرفه‌ای 0/82 و برای کل پرسشنامه 0/72 به دست آمد. به منظور اجرا، پرسشنامه توسط محقق به مربیان دانش‌آموزان با کم‌توانی ذهنی داده شد. این مربیان، از وضعیت تحصیلی و رفتاری دانش‌آموزان اطلاع و در طول سال تحصیلی با آنها ارتباط مستقیم داشتند.

یافته‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش، از آزمون کای دو و آمار توصیفی استفاده شد. لازم به ذکر این نکته است که در تمامی جداول، برای مقایسه نظرات دبیران دوره پیش حرفه‌ای، مجموع گزینه‌های کم و بسیار کم به عنوان نظر مخالف، و مجموع گزینه‌های تاحدودی، زیاد و بسیار زیاد به عنوان نظر موافق در نظر گرفته شد.

همان‌طور که در جدول 1 مشاهده می‌شود تفاوت گروه‌ها ($\chi^2=86/81, P<0/0001$) معنی‌دار است یعنی اکثر دبیران پیش حرفه‌ای معتقدند "محتوای در نظر گرفته شده برای دوره راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای با توانایی‌های دانش‌آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه آموزش‌پذیر" تناسب دارد.

جدول 1. آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش حرفه‌ای در مورد تناسب محتوای در نظر گرفته شده با توانایی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
تناسب محتوا با توانایی‌های دانش‌آموزان	116 (71/30%)	11 (8/70%)	86/81	1	0/0001*

*P < 0/05

مطابق یافته‌های جدول 2، تفاوت گروه‌ها ($\chi^2=85/84, P<0/0001$) معنی‌دار بوده و اکثر دبیران پیش حرفه‌ای، به تناسب محتوای در نظر گرفته شده برای دوره پیش حرفه‌ای را با علائق دانش‌آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه آموزش‌پذیر اعتقاد دارند.

جدول 2. آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش حرفه‌ای در مورد تناسب محتوا با علائق دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
تناسب محتوا با علائق دانش‌آموزان	115 (90/50%)	11 (8/70%)	85/84	1	0/0001*

*P < 0/05

همان‌طور که در جدول 3 ملاحظه می‌شود، تفاوت گروه‌ها ($\chi^2=0/01, P<0/917$) معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول 3. نتایج آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش حرفه‌ای در مورد وجود منابع آموزشی لازم در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
وجود منابع آموزشی لازم برای دوره پیش حرفه‌ای	45 (49/50%)	46 (48/40%)	0/01	1	0/917

تفاوت گروه‌ها ($\chi^2 = 40/16, P < 0/0001$) با توجه به یافته‌های جدول 4، معنی دار است. به عبارتی، اکثر دبیران پیش حرفه‌ای معتقدند "امکانات لازم برای اجرای طرح" وجود دارد.

جدول 4. نتایج آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش حرفه‌ای در مورد وجود امکانات لازم برای اجرای طرح در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
امکانات لازم برای اجرای طرح	96 (75/60%)	26 (20/40%)	40/16	1	0/0001*

*P < 0/05

طبق داده‌های گزارش شده در جدول 5، تفاوت معنی داری ($\chi^2 = 47/43, P < 0/0001$) بین گروه‌ها مشاهده می‌شود. بنابراین، اکثر دبیران دوره پیش حرفه‌ای اعتقاد به مناسب بودن کتاب‌های آموزشی در این دوره دارند.

جدول 5. نتایج آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش حرفه‌ای در مورد وجود کتاب‌های آموزشی مناسب در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
کتاب‌های آموزشی مناسب	101 (79/50%)	24 (18/90%)	47/43	1	0/0001*

*P < 0/05

همان‌طور که در جدول 6 مشاهده می‌شود تفاوت گروه‌ها ($\chi^2 = 35/91, P < 0/0001$) معنی دار است. یعنی اکثر دبیران دوره پیش حرفه‌ای معتقدند "فضای آموزشی مناسب در دوره پیش حرفه‌ای" وجود دارد.

جدول 6. آزمون کای دو برای نظرات دبیران دوره پیش حرفه‌ای در مورد وجود فضای آموزشی مناسب در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده موافقین (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
وجود فضای آموزشی مناسب	96 (76/30%)	29 (22/80%)	35/91	1	0/0001*

*P < 0/05

با توجه به یافته‌های جدول 7، تفاوت گروه‌ها ($\chi^2 = 49/14, P < 0/0001$) معنی‌دار و اکثر دبیران پیش‌حرفه‌ای معتقد به مناسب بودن ساعات کلاسی برای آموزش دروس در این دوره می‌باشند.

جدول 7. نتایج آزمون کای دو برای نظرات دبیران پیش‌حرفه‌ای در مورد مناسب بودن ساعات کلاسی برای آموزش دروس در این دوره

متغیر	فراوانی مشاهده شده (درصد)	فراوانی مشاهده شده مخالفین (درصد)	مقدار کای دو	درجه آزادی	مقدار احتمال
مناسب بودن ساعات کلاسی برای آموزش دروس	103 (81/10%)	24 (18/90%)	49/14	1	*0/0001

*P < 0/05

بحث

از اهداف اصلی این پژوهش، بررسی نگرش دبیران دانش‌آموزان گروه کم‌توان ذهنی نسبت به دوره پیش‌حرفه‌ای بود. نخستین یافته پژوهش، حاکی از آن بود که اکثر دبیران پیش‌حرفه‌ای معتقدند "محتوای در نظر گرفته شده برای دوره راهنمایی تحصیلی پیش‌حرفه‌ای با توانایی‌های دانش‌آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه آموزش‌پذیر" تناسب دارد. بنابراین، فرضیه اول تأیید شد. این یافته، با نتایج پژوهش‌های شهرامی (1377)، شیرزاد (1387) و محسنی-صدر (1382) همانگ می‌باشد. منظور از محتوای در نظر گرفته شده برای دوره پیش‌حرفه‌ای، مطالب و مفاهیمی است که در دروس نظری و کارگاهی آنها گنجانده شده است. در مجموع، محتوا چیزی است که قرار است آموزش داده شود. برای تهیه محتوا لازم است به نیازها و توانایی‌های فراگیران در مراحل مختلف رشد و رعایت نیازها و الزامات اجتماعی در گزینش محتوا توجه کرد (شعبانی، 1372). از سوی دیگر، در این پژوهش توانایی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی در دو بُعد مد نظر بوده است: (1) بُعد ذهنی و (2) بُعد جسمی. در بُعد ذهنی، لازم است فعالیت دانش‌آموز متناسب با هوشبهر این کودکان (بین 50 تا 75-70) باشد. ارائه مطالب یا فعالیتهای کارگاهی که درک آنها نیاز به سطوح بالاتری از هوشبهر داشته باشد، اعمال فشار اضافی بر دانش‌آموز بوده، تحمیل کاری بی‌ثمر بر دبیر است. بنابراین، شکست دیگری برای دانش‌آموز محسوب می‌شود. در بُعد جسمی، لازم است کاری خواسته شده از دانش‌آموز در حد مهارت‌های حرکتی و قدرت بدنی او باشد. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی معمولاً علاوه بر نقص در تحول شناختی¹⁴، دچار نقص در فعالیتهای حرکتی درشت¹⁵ و ظریف¹⁶ نیز هستند. این دسته از نقایص بیشتر متمرکز بر نقایص حرکتی ظریف و نوشتاری اند. مشکل دانش‌آموزان در مهارتهای حرکتی ظریف به دو گونه است: (1) دسته اول، دانش‌آموزانی اند که نقص مهارتهای حرکتی ظریف دارند و سیر تحولی این مهارتها را طی نکرده اند. (2) دسته دوم، دانش‌آموزانی اند که توان انجام فعالیت‌های حرکتی ظریف را دارند اما مهارت و سرعت کافی در انجام این فعالیت‌ها را نداشته و هر فعالیت زمانی بیشتر از حد متوسط می‌گیرد. دانش‌آموزانی که سرعت لازم برای انجام فعالیتهای حرکتی ظریف را ندارند، دچار نقصان در حس حرکت بوده و لازم است مداخلاتی در این زمینه برای آنها انجام گیرد. در مجموع، به نظر می‌رسد توجه به نوع نقایص احتمالی دانش‌آموزان و توجه به مسیر

¹⁴ Cognitive development

¹⁵ Gross motor

¹⁶ Fine motor

تحولی این نقایص و متناسب سازی آنها با محتوایی که برای این مقطع در نظر گرفته شده است، از شاخص های مهم دستیابی به اهداف در نظر گرفته شده برای این مقطع باشد.

یافته مهم دیگر آشکار کرد اکثر دبیران پیش حرفه‌ای معتقدند "محتوای در نظر گرفته شده برای دوره پیش حرفه‌ای با علایق دانش‌آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه آموزش‌پذیر تناسب دارد". بنابراین، این فرضیه تأیید شد. این نتیجه، با یافته‌های حاصل از پژوهش‌های ریچاردرز (2007)، اسمیت¹⁷ (1982)، چانینگ (2007)، جانسون (2005) و سلیمان‌نژاد (1387) هماهنگ بود. علاقه را می‌توان مرکب از کنجکاوی و انگیزش که در واقع نیروی محرک و مؤثر در انجام کار است دانست (فردانش، 1383). به عبارت دیگر، علاقه نوعی انگیزه بالفعل است که موجب رجحان چیزی بر دیگری در حین تصمیم‌گیری می‌شود (اسکات و همکاران¹⁸، 2007). امروزه مطالعات زیادی در این زمینه انجام شده است. مقدم (1383) علاقمندی را متأثر از میزان ارضای واقعی نیازهای افراد می‌داند. روگنستاد¹⁹ و همکاران (2004) معتقداند که عوامل اقتصادی و اجتماعی از مهم‌ترین دلایل گرایش‌های شغلی و تحصیلی اند. کلی²⁰ (2000) علاقمندی را ناشی از ارضای سابق‌های معنوی، مادی، و اجتماعی می‌داند و به طور کلی باید گفت که علایق تحصیلی متأثر از عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی، و تناسب محتوا با توانمندی‌ها و استعدادهای اشخاص دارد (سوارز²¹ و همکاران، 2004). از آنجا که داشتن حرفه مناسب می‌تواند منبعی برای تأمین نیازهای فرد و جامعه، احترام به خویش‌تن و سازگاری سالم باشد، بدیهی است تصدی در حرفی که مورد علاقه افراد نیست، باعث به وجود آمدن تنش، نگرانی، بیماری‌های جسمی و روحی، و عدم تطابق اجتماعی و نهایتاً هدر رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی خواهد شد (کریستیان و ریگی²²، 1381). یکی دیگر از عوامل مؤثر بر علاقه دانش‌آموزان، توان ذهنی و جنسیت آنهاست. اگر فرد توان یادگیری و انجام کاری را نداشته باشد علاقه‌ای به انجام آن کار نشان نخواهد داد. از سوی دیگر، معمولاً دختران و پسران به حرفه‌های متفاوتی علاقه نشان می‌دهند. از سوی دیگر، در خصوص تأثیر هدف‌گذاری بر انگیزش پیشرفت²³ دانش‌آموزان، پژوهشگران دریافته‌اند که گزینش اهداف بسیار آسان یا بسیار دشوار موجب می‌شود که افراد انگیزه موفقیت‌خواهی خود را از دست بدهند (زمینی و همکاران، 1386). در مقابل زمانی که افراد اهدافی با دشواری متوسط و مناسب را انتخاب می‌کنند، انگیزه پیشرفت در آنها افزایش می‌یابد (استیک²⁴، 2002). نظریه انگیزش پیشرفت بر تحقیقات اولیه هوپ، سیرز، مک کلند و اتکینسون استوار است. این نظریه بر نقش هدف در موفقیت و شکست دانش‌آموزان تأکید دارد (نقل از گلاور، 1383). انگیزش پیشرفت به عنوان تمایل فرد به کسب هدف بر اساس مجموعه‌ای از استانداردها تعریف شده است (دی کینز، فریل²⁵، 2002). گیج و برلاینر نیز انگیزش پیشرفت را به صورت یک میل یا علاقه به موفقیت کلی یا موفقیت در یک زمینه فعالیت خاص تعریف کرده‌اند (سیف، 1380). بنابراین، با توجه به علایق متفاوت دانش‌آموزان و نیز با توجه به تأثیر اهداف در نظر گرفته شده برای دانش‌آموزان بر انگیزه پیشرفت آنها، همخوان بودن علایق و اهداف به نظر ضروری می‌رسد.

طی یافته‌های بعدی پژوهش مشخص شد که تفاوتی بین تعداد دبیران موافق و مخالف در مورد "وجود منابع

¹⁷ Smith

¹⁸ Scott

¹⁹ Rognstad

²⁰ Kelly

²¹ Suarez

²² Christiani & Reckey

²³ Achievement motivation

²⁴ Stipek

²⁵ Deakins & Freel

آموزشی لازم در دوره پیش حرفه‌ای " وجود ندارد. بنابراین، فرضیه ذکر شده تأیید نمی‌شود. این یافته، در راستای یافته صارمی‌منش (1382) بود. منظور از منابع آموزشی لازم در دوره پیش حرفه‌ای کلیه وسایل کمک آموزشی از قبیل کتاب‌های کمک آموزشی و نرم افزارها است که در تفهیم دروس استفاده می‌شوند. هدف علم‌آموزی برای کودکان، آموزش مفاهیم علمی به منظور کاربرد آن در زندگی روزمره است. با توجه به هدف مذکور باید سعی شود دانش‌آموزان شخصاً پاسخ سؤال‌های علمی را پیدا کنند و دست به آزمایش و تجربه بزنند تا از نتیجه آن در زندگی استفاده کنند. روی این اصل، توصیه می‌شود تدریس توأم با آزمایش باشد و توضیح شفاهی معلم با خواندن کتابها و نوشتن از روی کتاب‌های علمی حتی کشیدن شکلها نمی‌تواند جای تجربه و آزمایش را بگیرد. هرچه که بتواند کیفیت تدریس و یادگیری را افزایش دهد وسیله‌ای برای کمک به آموزش است. رسانه‌های نوشتاری از اولین رسانه‌هایی بودند که در کار تعلیم و تربیت از آنها استفاده می‌شد. تحقیقاتی که تاکنون به عمل آمده است نشان می‌دهند که از طریق تدریس معمولی تنها 30% از مطالب مورد تدریس فرا گرفته می‌شوند، در حالی که اگر یادگیری با استفاده صحیح از وسایل ارتباطی به عمل آید، میزان یادگیری افراد را تا 75% بالا می‌برد. بنابراین، استفاده از تکنولوژی آموزشی باعث تسهیل و تعمیق یادگیری می‌شود و ضرورت استفاده از آنها در آموزش کودکان با نیازهای ویژه به دلیل نقایص شناختی آنها و لزوم استفاده از همه حواس، مبرهن است. با توجه به نظر دبیران که این منابع را در دوره پیش حرفه‌ای به اندازه کافی نمی‌بینند، به نظر می‌رسد توجه مسئولین به این موضوع از اهمیت خاص برخوردار است تا ارتقاء سطح یاددهی و به طبع آن یادگیری تضمین شود.

فرضیه بعدی که حاکی از آن بود که اکثر دبیران پیش حرفه‌ای معتقدند "امکانات لازم برای اجرای طرح وجود دارد" تأیید شد. نتیجه کسب شده، با گزارش حاصل از پژوهش شیرزاد (1387) و محسنی‌صدر (1382) هماهنگ بود. منظور از امکانات لازم برای اجرای طرح، تجهیزات مورد استفاده در کارگاه‌هاست که با توجه به نوع فعالیتی که در آن کارگاه انجام می‌شود نیاز به تجهیزات ویژه‌ای است. به طور مثال، لازم است در کارگاه خیاطی انواع چرخ‌های خیاطی، انواع قیچی‌های برش، چرخ سردوز، چرخ راسته دوزی و غیره موجود باشد. به نظر می‌رسد که به رغم جدید بودن دوره‌های پیش حرفه‌ای در ایران، سازمان آموزش و پرورش استثنایی سرمایه‌گذاری خوبی در این زمینه انجام داده و امکانات نسبتاً مناسبی در مراکز پیش حرفه‌ای موجود است.

یافته دیگر پژوهش این بود که اکثر دبیران پیش حرفه‌ای معتقدند "کتاب‌های آموزشی مناسب در دوره پیش حرفه‌ای" موجود است و این فرضیه تأیید شد. نتیجه کسب شده، با گزارش حاصل از پژوهش شیرزاد (1387) و محسنی‌صدر (1382) هماهنگ بود. کتاب درسی یا محتوای مطالب آموزشی به ویژه در نظام‌های آموزشی متمرکز که محور مکتوب تعلیم و تربیت محسوب شده و فعالیتها و تجربه‌های تربیتی دانش‌آموزان توسط معلم و حول محور آن سازماندهی می‌شوند، نیاز به تحلیل و بررسی علمی دارد. این تحلیل به دست اندر کاران و مؤلفین کتابهای درسی کمک می‌کند تا در هنگام تهیه و تدوین و یا گزینش و انتخاب کتاب درسی تصمیم‌های عاقلانه‌ای را اتخاذ نمایند. کتاب درسی در درجه اول شامل محتوایی است که برای آن رشته خاص در نظر گرفته شده است و در درجه دوم متأثر از سازماندهی محتواست. سازماندهی محتوا شاید مهم‌ترین مرحله برنامه ریزی درسی را تشکیل می‌دهد. در این مرحله گروه برنامه ریزی درسی با توجه به تصمیماتی که در بخش طراحی برنامه درسی اتخاذ نموده است به تولید و شکل دهی محتوا و سازمان دهی آن با توجه به فعالیت یاددهی - یادگیری مورد نظر می‌پردازد. علاوه بر ضرورت توجه به انتخاب محتوا، لازم است سازمان دهی آن نیز به صورت مناسب انجام شود. ممکن است یک محتوای خوب بدون سازمان دهی مناسب، در یادگیری مؤثر نباشد. سازمان دهی محتوا یعنی ترتیب ارائه محتوای آموزشی بر پایه ملاک‌های مشخص که در نهایت نتیجه کار به صورت کتاب درسی در اختیار معلم و دانش‌آموزان

قرار می گیرد. همان طور که نتایج تحلیل آماری نشان داد اکثر دبیران پیش حرفه ای اعتقاد داشتند کتب تدوین شده برای این مقطع از تناسب لازم برخوردار بوده و می توانند دانش آموزان و دبیران را در نیل به اهداف تعیین شده یاری رسانند. یکی دیگر از یافته ها این بود که اکثر دبیران پیش حرفه ای معتقدند "فضای آموزشی مناسب در دوره پیش حرفه ای" وجود دارد. بنابراین، فرضیه ذکر شده تأیید می شود. این یافته، با نتیجه حاصل از پژوهش شهرامی (1377)، شیرزاد (1387) و محسنی صدر (1382) هماهنگ بود. فضای یاددهی - یادگیری مثل کتاب درسی، راهنمای معلم، کتاب کار، نظام ارزشیابی، شیوه های یاددهی و یادگیری از عناصر و مؤلفه های برنامه های درسی محسوب می شوند. فضای آموزشی مناسب یا مکانی که روزانه چند ساعت ساعت گروهی با عنوان معلم و دانش آموز در آن مشغول به کاری ظریف و حساس اند، باید نیازهای کارکنان و دانش آموزان را برآورده کند. بنابراین، فضای آموزشی منحصر به کلاس درس نیست، بلکه همه مدرسه اتمسفر یادگیری است. در مدرسه ای که یادگیری - محور است از در و دیوار مدرسه باید آموزش ببارد. پژوهش هایی که در آمریکا انجام شده حاکی از این است که بین فضای آموزشی ای که دانش آموز در آن درس می خواند و سطح یادگیری او رابطه مستقیم وجود دارد. فضای کارگاهی مورد نیاز برای هر دانش آموز در حرفه معرق و مثبت شامل $3/1$ متر، در حرفه آشپزی و شیرینی پزی 4 متر مربع، در حرفه طراحی و دوخت $2/8$ متر مربع، در حرفه فرش بافی 4 متر مربع، در حرفه پته دوزی و مروارید دوزی $3/1$ متر مربع باید باشد. این مقادیر بر اساس مصوبه مورخه 1387/4/16 هیأت نظارت مرکزی و ماده 7 ضوابط و دستورالعمل اجرایی آئین نامه نحوه تشکیل و اداره آموزشگاه ها ارائه شده اند.

یکی دیگر از یافته ها این بود که اکثر دبیران پیش حرفه ای معتقدند "ساعات کلاسی برای آموزش دروس در دوره پیش حرفه ای" مناسب است و این فرضیه تأیید شد و با نتیجه حاصل از پژوهش ریچاردرز (2007)، اسمیت²⁶ (1982)، چانینگ (2007)، جانسون (2005) و سلیمان نژاد (1387) هماهنگ می باشد. بر اساس آیین نامه آموزشی دوره متوسطه حرفه ای خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه که مصوبه هفتصد و پنجاه و سومین شورای عالی آموزش و پرورش مورخ 1386/7/3 است، ساعت آموزش هر درس بر اساس تعداد واحدهای آن درس مشخص شده، و هر واحد درس نظری معادل یک ساعت آموزش در هفته برای طول سال تحصیلی است. ساعات هر واحد درس عملی برابر جدول مواد درسی معادل $1/5$ تا 4 برابر ساعات آموزشی یک واحد نظری است. درس های دوره متوسطه حرفه ای براساس اهداف و ماهیت آنها به این شرح می باشد: الف - درس عمومی (ضرورت آموختن آن برای ارتقاء سطح علمی، فرهنگی، اخلاقی و دینی، اقتصادی و رشد جسمانی، ب - درس انتخابی (با توجه به تفاوت های فردی به منظور دست یابی به خودکفایی و رفع نیازهای آموزشی، پرورشی، و توانبخشی، تعمیق باورهای دینی، تقویت مهارت های زندگی فردی، اجتماعی و رشد استعدادها)، ج - استاندارد مهارت (یا درس های مهارتی به منظور آموزش مهارت های حرفه ای مورد نیاز برای اشتغال به یک کار مفید به صورت نظری و عملی بر اساس استانداردهای مهارتی مربوطه)، د - درس های تکمیل مهارت (به منظور افزایش سطح اطلاعات و مهارت های مورد نیاز برای ورود به محیط کار) و ه - درس های اختیاری (ارائه به صورت تناسب با تعداد واحدهای مورد نیاز هر یک از رشته های مهارتی متناسب با ماهیت و هدف های هر رشته و حسب شرایط و مقتضیات منطقه آموزشی برابر ضوابط). ساعات حضور دانش آموز در برنامه های آموزشی، پرورشی و توانبخشی در هر هفته حداکثر 48 ساعت است. و برنامه هفتگی واحدهای آموزشی برای 6 روز هفته تنظیم می شوند.

محدودیت های پژوهش، عبارت بود از: عدم طبقه بندی دبیران به دو دسته دبیرانی که دروس نظری را آموزش می دادند و دبیرانی که دروس کارگاهی را تدریس می کردند، عدم بررسی نظر مدیران مراکز پیش حرفه ای و عدم

²⁶ Smith

بررسی نظر والدین دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی. پیشنهاد می‌شود تأثیر برخی متغیرها مانند سن دبیر، تحصیلات، و سنوات خدمت دبیر بر نظر آنها نسبت به طرح کنترل شود تا نتایجی که از پرسشنامه‌ها به دست می‌آیند تحت‌تأثیر هیچ‌یک از این عوامل نبوده و نظر خالص پاسخگو نسبت به طرح استخراج گردد. همچنین، موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و پیامدهای این طرح پس از دوران تحصیل نیز به شکل طولی مورد بررسی قرار گیرد. از طرفی، با استفاده از نمونه‌گیری سهمیه‌ای نظر دبیران نسبت به هر یک از کارگاه‌های موجود برای دختران و پسران کم‌توان ذهنی بررسی شود و نقاط ضعف و قوت کارگاه‌ها به صورت مجزا بررسی گردند.

منابع

- افروز، غلامعلی. (1377). مقدمه‌ای بر روانشناسی و آموزش و پرورش کودکان استثنایی. تهران: دانشگاه تهران.
- زمینی، سهیلا. حسینی‌نسب، میرداود و هاشمی، تورج. (1386). اثربخشی آموزش راهبردهای برنامه‌ریزی عصبی - کلامی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پژوهش در سلامت روانشناختی، 1(3)، 52-59.
- فردانش، هاشم. (1383). تکنولوژی آموزش. تهران: دانشگاه تهران.
- سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور. (1384). گزارش عملکرد سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور در سال‌های اخیر. مدیریت حوزه ریاست و روابط عمومی، مدیریت امور اجتماعی و اطلاع‌رسانی.
- سلیمان‌نژاد، اکبر. شاطرلو، عالیه. (1387). مهارت‌های اجتماعی زمینه‌ساز اشتغال دانش‌آموزان با نیازهای ویژه. تهران، تعلیم و تربیت استثنایی.
- سیف، علی اکبر. (1380). روانشناسی پرورشی. تهران: آگاه.
- شعبانی، حسن. (1372). مهارت‌های آموزش و پرورش (روش‌ها و متون تدریس). تهران: سمت.
- شهرامی، علی و متقیانی، رضا. (1377). ارزشیابی مقدماتی از دوره مهارت‌های عمومی دانش‌آموزان عقب‌مانده ذهنی آموزش‌پذیر، پژوهشکده کودکان استثنایی.
- شیرزاد، کریم. شغلی کناری، طیبه. (1387). نقش نظری در افزایش کارایی حرفه‌ای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی. تهران، مجله تعلیم و تربیت استثنایی.
- کرک، ساموئل. جانسون، اوریل. جی. (1382). آموزش و پرورش کودکان عقب‌مانده ذهنی (ترجمه: مجید مهدی زاده). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- کریستیانی، تی. اس. ریکی، ال. (1381). نظریه و تمرین مشاوره. ترجمه فلاحی، ر. حاجیلو، ام. تهران: رشد، ص 40.
- کشاوری، سوسن. (1388). نقش آموزه‌های دینی اسلام در پیشگیری از معلولیت. تهران: نشر سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور.
- گلور، جان. ای. بروینگ، راجرز. (1383). روانشناسی تربیتی. ترجمه علی نقی خرازی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- محسنی‌صدر، سیدحسین. (1382). بررسی و مقایسه حرفه‌های موجود در سازمان آموزش و پرورش استثنایی که متناسب با توان و علایق دانش‌آموزان عقب‌مانده ذهنی آموزش‌پذیر پسر است به منظور ارائه الگوهای مناسب حرفه‌ای برای آنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد.
- مقدم، ب. (1383). روانشناسی در آموزش (چاپ ششم). تهران: صدا و سیما، ص 4.
- مورگان، کرمی مورگ. (1386). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم انسانی، ترجمه احمد نصر اصفهانی. تهران: رشد.
- هالاها، دانیل. پی. کافمن، جمیز. ام. (1375). کودکان استثنایی. (ترجمه: مجتبی جوادیان). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

Channing, A. (2007). A Review of Jobs Undertaken by the Mentally Retarded. Journal of Classical Sociology, 1, 3, 329-351.

Deakins, d., Free, m. (2002). Entrepreneur ship and small firms. 3th edition, London: MC Graw-Hill.

Frank, A. R. Singleton, P. L. (2000). Young Adults with mental disabilities- Does transition planning make a difference. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 119-134.

Hewardow. (2005). Exceptional children: An Introduction to Special Education. Prentice Hall.

Johnson, E. Kirk, S. (2005). Education the Related Child. Publisher: Springer Netherlands.

Kelly, A. (2000). Family background subject specialization and occupational and occupational recruitment of Scottish universities. *Journal of Higher Education*, 105(2), 51-54.

Kennedy, I. Rioz. (1948). High-Risk Employment and the Mentally Retarded Student, *Career Development for Exceptional Individuals*, 1, 2, 97-103.

Richard, S. (2007). Positive Perceptions Held by Support Staff in Community Mental Retardation Services. *American Journal on Mental Retardation*, 109, 1, 53-62.

Rognstad, m. Aasland, GRANUM, V.(2004). How do nursing students regard their future career? Career preferences in the post-modern society. *Nurse Educ Today*, 24 (7), 493-500.

Rynolds, C. R, Fletcher-Janzen, E. (2000). *Encyclopedia of Special Education*, 12, Wiley.

Smith, S. (1982). Education of the Slow Learning Child, *Department of Psychology, Catholic University of America*, 4, 1, 24-27

Spek, D. J. (2002). *Motivation to learn*. Boston: Allyn Bacon.

Suarez, v. Shankilin, C. (2004). Evaluation career values of dielectric student. *Journal of Allied Health*, 33 (1), 51-54.

Wallace, G. McCloughlinj. (2005). *Learning Disabilities: concepts and characteristics*. publisher: Allyn & Bacon.

Study the effectiveness of pre- profession term in students with special needs from the teacher's point of view

Keshavarz, S. (PH.D)
Shahriari, m. (ph.d)
Mamlekat doust, F,(m.s)

Abstract

This survey is for studying the effectiveness of pre- profession term in students with special needs from teacher's point of view. The studied sample consist of 127 teachers in pre-profession term (78 female, 49 male) that among male and female teachers of schools in pre- profession term with students with special needs in Tehran and its towns were chosen randomly. The hypothesis of this survey had been done by questionnaires with 16 questions and metric of 5 degrees of likret.

For analyzing the information we use explanatory test and kaydo tests. The results showed that most of the teachers of pre-profession believed that the assigned content are fit with the ability, desires, suitable facilities, training places, class time and teaching book, but it dosen't fit with learning sources of this era and the rules of accepting students for entering to highschool

Keywords: students, mental disabilities, special needs pre-profession term.